

Шостак І. В.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CASE STUDY ПРИ ВИКЛАДАННІ КУРСУ «СОЦІОЛОГІЯ»

У статті розкрито особливості використання case study (методу практичних ситуацій) в системі освіти на прикладі вивчення курсу «Соціологія». Акцентовано увагу на визначенні поняття, характеристики методу. Автор дала відповідь на питання про те, яке значення для навчання студентів має case study (метод практичних ситуацій).

Ключові слова: case study (метод практичних ситуацій), практична ситуація, кейс.

Данная научная статья об особенностях применения метода практических ситуаций (case study) при преподавании дисциплины «Социология» в высших учебных заведениях. Основные акценты сделаны на интерпретации понятия и характеристике метода. Автор ответила на вопрос о том, какое значение для обучения студентов имеет метод практических ситуаций (case study).

Ключевые слова: case study (метод практических ситуаций), практическая ситуация, кейс.

This scientific article about the features of application of method of practical situations (case study) at teaching of discipline «Sociology» in higher educational establishments. Basic accents are done on interpretation of concept and description of method. Author answered a question about that, what value for teaching of students has a case study.

Keywords: case study, practical situation, case.

Дослідницька стратегія case study (метод практичних ситуацій) не є традиційною для вітчизняної соціологічної науки. Суть такого дослідження полягає в тому, щоб, детально вивчивши один або декілька випадків, розкрити зміст глибинних процесів, що протікають у суспільстві, краще зрозуміти явище, що вивчається, і запропонувати множину інтерпретацій. У методологічному плані метод практичних ситуацій ґрунтується на якісних методах збору та аналізу емпіричного матеріалу.

Найкоротше обґрунтування застосування кейсів у соціології можна сформулювати в такий спосіб: «мудрість неможливо втлумачити».

Сьогодні не існує якогось єдиного й універсального методу чи прийому навчання, навчившись яких можна стати висококласним фахівцем. Життєві ситуації (особливо соціальні), настільки унікальні і так швидко розвиваються і видозмінюються, що навчання соціології повинне мати справу насамперед з моделями таких динамічних ситуацій [1].

Погляд на метод практичних ситуацій не слід інтерпретувати як відмову від використання результатів вибірових або суцільних досліджень, наприклад, анкетування з відповідним кількісним аналізом. Цей тип дослідження також сутнісно важливий для розвитку соціальної науки, наприклад, для розуміння ступеня, в якому певні феномени присутні в даній групі або як вони варіюють в різних середовищах. Перевага крупних вибірок – їх широта, тоді як їхньою проблемою є рівень глибини проблеми. У методі практичних ситуацій ситуація зворотна. Тобто, цей метод допомагає заглибитися у проблему, але не завжди стосується типових явищ, чи вказує на їх закономірності.

Таким чином обидва підходи необхідні для нормального розвитку соціальної науки. Тут, як і скрізь, різке протиставлення, що часто має місце в науковій літературі, якісних і кількісних методів, – уявне. Це протиставлення є невдалим артефактом, який показує специфіку підготовки студентів у минулому. Воно не є логічним наслідком того, що слід знати студентам і вченим, щоб вони робили свою роботу і робили її добре. У цьому випадку слід підтримати Б.Флівберга, який пише, що розвиток соціальної науки має базуватися не на підході або-або, а на основі підходу і-і в питанні співвідношення кількісних і якісних методів. Рух вперед хорошої соціальної науки визначається проблемами, а не методологією, оскільки вона використовує методи, які краще всього дозволяють відповісти на досліджувані конкретні проблеми. Саме поєднання якісних і кількісних методів дозволяє найкращим чином вирішити завдання. На щастя, зараз, здається, настала загальна розрядка в давньому і непродуктивному поділі соціологів на кількісників і якісників [7].

Case study – дослідницька стратегія, спрямована на глибокий, повний і комплексний аналіз соціального феномена на прикладі окремого емпіричного об'єкту (випадку). Очевидною перевагою методу є можливість отримання глибшої інформації про латентні процеси, приховані механізми соціальних відносин; тільки за допомогою такого якісного підходу можна реконструювати сферу неформальних відносин, що існують між людьми. Case study дозволяє зробити це найбільш цілісним чином, оскільки дослідницькі стратегії самі по собі містять набори певної техніки і метод практичних ситуацій в

цьому сенсі є більш повним. Метод визначає необхідність працювати з конкретними речами, а не з сконструйованими типами, що дозволяє забезпечити краще розуміння соціальної реальності, унікальність кожного об'єкту і в той же час виділити загальні риси для подальшого узагальнення [4].

Вивчення випадку спирається на виділення конкретних одиниць для аналізу – особистих біографій, окремих підприємств, населених пунктів, типів споживання або трудової діяльності (на відміну від індикаторів або змінних, складових схеми збору "сирих" даних в кількісних дослідженнях). Організації або інші випадки, вибрані для аналізу, можна порівнювати між собою, розробляти їхні класифікації [6].

Метод конкретних ситуацій не є таким інноваційним, як новітні технології навчання (метод навчання дією, тренінги, комп'ютерні навчальні програми, симуляції). Якщо розставити навчальні методики за принципом їх розвитку від традиційних до все більш інноваційних, зорієнтованих на активні інструменти і технології навчання, то місце методу конкретних ситуацій буде десь посередині [3].

На сьогодні дана методологія – розроблений і широко вживаний в соціальних науках інструментарій. У вітчизняній науці вона використовується порівняно недавно, але вже стала джерелом нових ідей і цікавих відкриттів [6].

Вперше метод конкретних ситуацій було застосовано на початку ХХ ст. у Школі бізнесу Гарвардського університету (США). Головною особливістю методу було вивчення студентами прецедентів, тобто ситуацій, що були у минулому, з юридичної або ділової практики. Особливий наголос робився на самостійну роботу студентів, у процесі якої був видимий і аналізувався масив практичного матеріалу.

У 1910 р. професор Копленд став першим використовувати метод студентських дискусій за підсумками аналізу конкретних ситуацій з життя бізнесу. Перша збірка конкретних ситуацій була випущена там же в 1921 р. (*The Case Method at the Harvard Business School*). З того часу Гарвардська школа бізнесу виступає як лідер і головний пропагандист методу конкретних ситуацій. До середини ХХ ст. метод конкретних ситуацій набув чіткого технологічного алгоритму, став активно використовуватися не тільки в американській, але і в західно-європейській бізнес-освіті [3].

Використання практичних ситуацій у навчальних цілях, починаючи з появи першого збірника кейсів у 1921 р. у Гарвардській школі бізнесу, традиційно відбувається при вивченні, наприклад, юридичних і медичних ситуацій. Слухач, познайомившись з умовами ситуації,

повинний був висловити свої судження і сформулювати рішення, звіряючи їх з реальним результатом. З 1960-70-х рр. викладачі Гарвардської школи бізнесу почали широко застосовувати практичні ситуації при вивченні економіко-управлінських дисциплін. На Заході є певна кількість навчальних практичних ситуацій, підготовлених різними викладачами в багатьох вузах. З'явилася і велика розмаїтість типів подання навчальних практичних ситуацій. Це складні і прості, спеціалізовані і комплексні, друковані й телевізійні ситуації [1].

На сьогодні активне застосування метод отримав в освітній сфері, де трактується як певна техніка навчання на прикладі. По суті, це опис конкретної ситуації (випадку, «кейса»), узятій з реального життя, в якому студентові необхідно запропонувати варіанти дії. Вивчення схожих ситуацій і аналіз ухвалення рішення в них використовується і на практиці. Це є формою ухвалення рішень за аналогією. Наукова література налічує чималу кількість досліджень, проведених згідно з методологією case study [2].

Одне з найбільш широких визначень методу конкретних ситуацій було сформульовано в 1954 р. в класичному виданні, присвяченому опису історії і застосування методу конкретних ситуацій в Гарвардській школі бізнесу: «Це метод навчання, коли студенти і викладачі беруть участь у безпосередніх дискусіях щодо проблем або випадків (cases) бізнесу».

Приклади випадків зазвичай готуються письмово як віддзеркалення актуальних проблем, вивчаються студентами, потім обговорюються ними самостійно, що дає основу для сумісних дискусій і обговорень в аудиторії під керівництвом викладача. Метод конкретних ситуацій, таким чином, включає спеціально підготовлені навчальні матеріали і спеціальну технологію використання цих матеріалів у навчальному процесі. Характерно, що в даному випадку метод конкретних ситуацій розглянутий швидше як процес з виділенням таких його головних складових, як «обговорення», «дискусії», що, природно, не випадково. Традиція використання конкретних ситуацій в навчанні виходить з принципу «рух до істини важливіший, ніж сама істина» [3].

Операціоналізацію поняття метод практичних ситуацій варто здійснити через аналіз терміна «практична ситуація». Практична ситуація – кейс (англ. case – випадок) – це опис реального чи вигаданого випадку прийнятих рішень, їхніх передумов і наслідків. Класичне визначення поняття «кейс»: «кейс являє собою опис ділової ситуації, що реально поставала чи стоїть перед відповідальними менеджерами, опис, що включає супутні даній ситуації факти, думки, судження, на

які звичайно на практиці і спирається рішення менеджерів». Ендрю Тоул додає до цього: "...Кейс – каталізатор, що прискорює процес навчання шляхом привнесення до нього практичного досвіду» [1].

Таким чином, метод конкретних ситуацій припускає:

- підготовлений письмово приклад ситуації з практики;
- самостійне вивчення і обговорення ситуації студентами;
- сумісне обговорення ситуації в аудиторії під керівництвом викладача;
- проходження принципу "процес обговорення важливіший від самого рішення" [3].

Концепція методу практичних ситуацій спирається на певні уявлення про природу випадку і на аналітичну стратегію, що є логічним каркасом для збору та інтерпретації даних. Як випадок тут є декілька соціальних феноменів, кожен з яких володіє як унікальністю, так і достатнім ступенем типовості [6].

У літературі представлені різні типи методу практичних ситуацій. Наприклад, Л.Стенхауз виділяє евалюаторне (направлене на оцінку ефективності), освітнє і етнографічне case study. Р.Йін пропонує свою класифікацію, в якій називає такі типи, як аналітичне (пояснювальне) і описове case study. Описова стратегія полягає в пошуку відповідей на питання "як», і завдання полягає в докладному описі певного соціального явища. У свою чергу, пояснювальна стратегія покликана знайти відповідь на питання "чому» і здійснити пошук причин і чинників, що роблять вплив на ситуацію. В цьому випадку метод практичних ситуацій не просто дозволяє уточнити факти і упорядкувати масу деталей, але сприяє формулюванню теорії [6].

Іншим критерієм для класифікації різних типів методу практичних ситуацій називають специфічні стилі проведення досліджень. На цій основі виділяються приватні, дескриптивні і евристичні типи case study. Приватний тип передбачає зосередженість дослідження на якому-небудь окремому випадку, ситуації, проблемі, феномені. При цьому цілями дослідження є спроби встановити внутрішню логіку функціонування об'єкту при достатньо поверхневому сприйнятті навколишніх чинників. Наголошується також, що даний напрям дослідження краще всього підходить для вивчення конкретних, практичних проблем. Дескриптивний стиль звернений до кінцевої мети дослідження і застосовується у тому випадку, коли потрібний всеосяжний опис певного феномена. Такий підхід має на увазі відображення всього різноманіття чинників і обставин, які мають стосунок до випадку, що вивчається. Метою евристичного дослідження є виявлення нових, раніше недоступних розумінню властивостей і ха-

рактистик об'єкту. Так, на думку Р.Стейка, “в процесі дослідження можуть відкритися раніше невідомі властивості і обставини, що може спричинити за собою переоцінку самого феномена».

Важливим критерієм для класифікації є кількість “кейсів», що вивчаються в рамках одного дослідження. На цій підставі розрізняються методи, в основі яких лежить одна проблемна ситуація, і методи, що використовують низку “кейсів» для вивчення проблеми. Останній тип пропонується називати множинним “Case study». На думку Роберта Йіна, одиничні “кейси» можуть використовуватися для підтвердження або перевірки теорії, а також для представлення унікального або виняткового випадку. Одиничні “Case study» також зручні для дослідницьких цілей, коли необхідно вивчити нові, невідомі феномени [3].

Case study ефективно використовується у процесі навчання з метою формування таких ключових професійних компетенцій, як комунікабельність, лідерство, вміння аналізувати в короткі терміни великий обсяг неврегульованої інформації, ухвалення рішень в умовах стресу і недостатньої інформації. У цій своїй якості він виступає як принципово необхідне доповнення до лекційної методики проведення занять, яка є каркасом у навчанні в класичній, університетській системі освіти [3].

Кейс-метод орієнтований більшою мірою на розвиток аналітичних здібностей й вміння приймати адекватні рішення, ніж на розширення кола теоретичних знань і предметів. Це метод інтенсивного навчання, на відміну від екстенсивних традиційних лекцій, семінарів і практичних занять. Це, однак, не означає, що останні мають бути відкинуті і замінені методом практичних ситуацій, оскільки він є інструментом інтенсифікації засвоєння матеріалу, демонстрації того, як теорія застосовується на практиці [1].

Якщо більш докладно визначити призначення цього методу, тоді можливо виділити такі його основні цілі:

- розвиток навичок аналізу і критичного мислення;
- зв'язок теорії і практики;
- подання прикладів прийнятих управлінських рішень;
- подання різних точок зору;
- формування навичок оцінки альтернативних варіантів в умовах невизначеності.

При застосуванні методу практичних ситуацій досягаються позитивні ефекти, наприклад:

- отримання навичок усної комунікації й аргументування своєї позиції;

– усвідомлення, що в більшості реальних ситуацій не буває одного правильного рішення;

– під час дискусій студенти виробляють впевненість у собі й у своїх силах, переконаність у тому, що в реальній ситуації вони зможуть впоратися з будь-якою проблемою;

– формуються стійкі навички раціональної поведінки в умовах неповної інформації, що є характерним для більшості практичних ситуацій;

– формуються навички раціональної поведінки при розв'язанні комплексних проблем [1].

Акцентування уваги на активній участі студентів у вивченні й обговоренні конкретних ситуацій – це відмітна особливість нових вимог до стилю навчання. Вони, як відомо, утілюються не тільки в методі, що розглядається нами. В цілому, на перше місце навчального процесу на сьогодні ставиться самостійна робота студентів, їх ініціативність, робота в командах [3].

Відмінність методу практичних ситуацій від традиційних форм навчання полягає в тому, що "студенти грають", грають у практичну ситуацію у прискореному режимі її розвитку. Студенти включаються в аналіз, обговорення, вироблення рішень. У результаті вони самі знаходять потрібні практичні дії в змодельованій ситуації. Практичні ситуації стають "школою ділового життя», де здобуваються знання на рівні управлінських алгоритмів. Дуже важливо відзначити, що при застосуванні методу практичних ситуацій нові знання не передаються від викладача до студентів, а виробляються самими учасниками заняття [1].

Впроваджуючи в життя метод практичних ситуацій, варто здійснювати диференційний підхід. Студентів I курсу не слід обтяжувати кейсами. Це підтверджує у своїй праці Б.Флівберг. Якщо звернутися до феноменології навчання людини, можна зрозуміти, чому узагальнення case study не завжди корисно, а іноді може бути контрпродуктивним. Знання початківця складається якраз із зредукованих формул, характерних для теорії. В той же час дійсна майстерність заснована на особистому досвіді, на тисячах індивідуальних випадків і на здатності розрізняти ситуації зі всіма їх нюансами, відмінностями, не фільтруючи їх до стану формул або стандартних зразків.

Проблема тут аналогічна нездатності пошукових комп'ютерних експертних систем дотягнутися до рівня віртуозів людської експертизи, навіть якщо ці системи можна порівнювати з експертами, що придумали правила цих систем. Бо експерти не використовують правила, а діють на базі досвіду детальних випадків. Цей – справжня експерт-

ність. Правила ж для експертних систем формулюються лише тому, що системам потрібні правила; правила – це характеристика експертних систем, але не реальних живих експертів [7].

Аналогічним чином можна сказати, що формулювання правил тоді, коли дослідники, узагальнюючи свої праці, перетворюють їх на теорії, – характеристика культури дослідження. Але такі правила не обов'язково є частиною реальності, що вивчається. При такому узагальненні можна втратити дещо сутнісне, а саме – можливість зрозуміти віртуозність соціальної дії. І саме побоювання втратити це “дещо” робить дослідників, що користуються методами case study, обережними при узагальненні отриманих результатів: вони вважають за краще бути скептиками, видаляючи феноменологічну деталь заради досконалості формули. Людвіг Вітгенштейн розділяв такий скептицизм. Він використовував таку метафору, описуючи свій підхід до використання case study у філософії: “Навчаючи вас філософії, я подібний до гіда, що знайомить вас з Лондоном. Мені потрібно провести вас через місто з півночі на південь, зі сходу на захід, з Юстона до набережних і від Пікаділлі до Мармурової арки. Коли я проведу з вами декілька подорожей по місту в різноманітних напрямках, ми побуваємо на кожній конкретній вулиці певне число разів – кожного разу перетинаючи цю вулицю під час подорожі. У результаті ви знатимете Лондон; ви зможете знайти дорогу в місті, як лондонець. Звичайно, хороший гід проведе вас по цікавих вулицях частіше, ніж по вулицях непоказних; поганий гід вчинить навпаки. У філософії я, швидше, поганий гід». Цей підхід має на увазі дослідження феноменів з перших рук, а не по карті. Реальні ситуації вивчаються раніше від правил [7].

Case study не тільки надають осмислену форму досвіду. Вони також забезпечують нам бачення майбутнього, допомагають передбачити ситуації, дозволяють передбачати альтернативи майбутнього. Дослідження починаються з інтересу до конкретного феномена, зрозуміти який краще за все через метод практичних ситуацій.

Який же алгоритм застосування методу практичних ситуацій?. По-перше, навчальна ситуація спеціально готується (пишеться, редагується, конструюється) для цілей навчання. Методична опрацьованість конкретних ситуацій, використовуваних для обговорення або інших цілей, повинна створити творчу і одночасно цілеспрямовану, керовану атмосферу в процесі обговорення.

По-друге, навчальна ситуація повинна відповідати певному концептуальному полю того курсу або програми, в рамках якого розглядається. Навчальна ситуація тому і є навчальною, що вчить, формує

певні професійні навички в контексті конкретного наукового і методичного світогляду. Інакше ми отримуємо не цілеспрямований і систематичний розвиток професійних якостей студента, а випадкове, головним чином суб'єктивне сприйняття окремих сторін проблеми.

По-третє, ситуацій може бути багато, але при будь-яких їх різновидах робота з ними повинна навчити студентів аналізувати конкретну інформацію, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, виділяти ключові проблеми і (або) тенденції в процесах. Наявність реальної, актуальної з погляду навчання інформації – це необхідна, хоча недостатня умова наявності навчальної ситуації.

Якщо задатися питанням, що таке ідеальна конкретна ситуація, то вийде, що це:

- цікава історія конкретного випадку, що мав місце;
- внутрішня інтрига, головоломка, що вимагає вирішення;
- велика кількість інформації, аналіз якої не тривіальний і вимагає пошуку додаткової інформації;
- актуальна проблема, здатна дати продовження ситуації в майбутньому;
- більш-менш типова ситуація, що збігається в головному, – "теорії" питання [3].

Будь-яка практична управлінська ситуація може залучатися як навчальний результат. Це значною мірою залежить від способу опису ситуації, саме спосіб опису покликаний "розбудити" мозок студента і підштовхнути його до логічного аналізу. Усю сукупність рекомендацій зі складання навчальної практичної ситуації можна поділити на кілька груп.

По-перше, це наявність "людського" елемента. Ситуація має бути цікавою за сюжетом, близькою до реальності або створювати повне відчуття реальності подій, що досягається різними прийомами (наприклад, використання реальних назв міст, підприємств і продукту, прізвищ учасників, дат подій).

По-друге, бажаною є свідомо драматизація ситуації.

По-третє, стиль має забезпечити оперативне знайомство з матеріалом. Обсяг матеріалу не повинний перевищувати двадцяти сторінок машинного тексту. Структура матеріалу викладається як послідовність невеликих розділів розміром 0.3-1 сторінки машинописного тексту з чітко орієнтованим заголовком. Діаграма, графіки, таблиці – це додатковий матеріал для практичної ситуації, і він наводиться в додатках.

По-четверте, кількість описуваних подій і фактів має бути "обмежено-достатня". З одного боку, необхідно "затуманити" ситуацію,

“розмазати» дані по всьому матеріалі, але, з іншого боку, не має бути абсолютно зайвих даних і повинна зберігатися загальна (єдина) орієнтація. Не слід підганяти дані під чіткі теоретичні залежності (життя зазвичай не укладається у тверді рамки теорії).

З позиції аналітичних труднощів виділяють три групи “практичних ситуацій»:

1. Існують описи проблем і рішень.
2. Існують описи проблем і необхідно висловити варіанти рішення.
3. Існує опис ситуації, необхідно виділити проблеми і їхнє можливе рішення [1].

Перефразовуючи відому фразу з приводу того, звідки беруться діти, можна сказати, що найкращий шлях отримання конкретних ситуацій – народити їх самому. Написання, підготовка за повною програмою конкретних ситуацій у методичному плані дозволяє достатньою мірою опанувати цією методикою, пройти весь цикл роботи з ситуацією. Навіть з урахуванням усіх корисних рекомендацій описати конкретну ситуацію дуже і дуже непросто. Перша проблема, яку доводиться вирішувати, це відповідь на питання: звідки брати початковий фактичний матеріал, після творчої обробки якого і народжується більш-менш вдала ситуація?

Варіантів тут три.

Перший варіант полягає в тому, що за основу береться історія, а найчастіше фрагмент життя реальної компанії, інформація про яку отримана автором ситуації безпосередньо в ході дослідницького або консалтингового проекту, або цілеспрямованого збору інформації. Подібний підхід в інформаційному відношенні якнайповніший і глибший; саме таким чином готується значна частина ситуацій за кордоном. Головна перевага такого підходу полягає в тому, що проблеми організації пізнаються “зсередини», без серйозних проміжних спотворень. Можливість підготовки таких у повному розумінні слова оригінальних ситуацій у західній практиці ситуативного навчання великою мірою пояснюється широким розвитком консалтингової діяльності, яка виступає як масовий постачальник матеріалу для ситуацій. У нашій державі використання в значних масштабах подібних первинних джерел інформації до цього часу стримується внаслідок набагато більшої закритості вітчизняного бізнесу (особливо щодо фінансової інформації), менш активної участі викладачів у консультаційній практиці порівняно з їх іноземними колегами. Очевидно, має значення і менше розповсюдження методу case study в цілому. У викладачів немає звички, початкової націленості “писати» ситуації.

Другий варіант – використання вторинних джерел, перш за все інформації, “розсипаній» в ЗМІ, спеціалізованих журналах і виданнях, інформаційних вісниках і буклетах, поширюваних на виставках, презентаціях і т.д. Подібна інформація завжди неповна, як правило, спотворює картину господарського життя і нерідко просто неточна. Але навіть при всіх цих недоліках даним джерелом інформації не можна нехтувати. У своїй основі газетні або журнальні публікації цілком можуть використовуватися як початковий інформаційний привід для підготовки ситуації, тим паче, що тут є і позитивні моменти. Вирішується проблема посилань, згадки конкретних назв, імен персонажів й інших подібних вербальних параметрів, що іноді непросто реалізувати при первинному зборі інформації. Далі, цей спосіб менш трудомісткий, оскільки доводиться мати справу з уже збіраною і, по-своєму, систематизованою інформацією. Третій, найменш поширений, варіант – опис вигаданої ситуації. До недоліків такого підходу слід віднести максимальну усунутість від реального бізнесу, проблем реальної компанії. А це суперечить самій суті методу конкретних ситуацій. За винятком випадків, коли ситуацію придумує фахівець, що має обширний досвід професійної підготовки ситуацій і що добре розбирається в реальному бізнесі, цей третій шлях рекомендувати не варто.

За наявності хорошої основи обробка і редагування ситуації – це вже справа техніки, хоч і повною мірою творчий процес. Головне в ньому – “не засушити» ситуацію. Її цікавість, хороший літературний стиль, реальна внутрішня головоломка, колізія перекриють брак якої-небудь інформації, її неточність, у розумних межах “додуманість» яких-небудь подій.

Далеко не всі викладачі, що використовують конкретні ситуації в навчанні, пишуть їх самі. Крім неорганізованого, випадкового отримання ситуацій від колег, на семінарах і т.д., повинні бути більш систематизовані механізми доступу до ситуацій. У світовій освіті існує могутня “індустрія» підготовки ситуацій в спеціалізованих центрах, як правило, що діють при великих університетах і школах бізнесу. У них підготовка і розповсюдження ситуацій поставлені на потік, перетворилися на добре відладжений бізнес з своєю ціновою політикою, просуванням, пошуком нових ринків. Тому викладач у якому-небудь західному виші не має проблем з отриманням ситуації практично на будь-яку тему [3].

Баланс між case study і великими вибірками в цей час схиляється на користь останніх із збитком для більшості дисциплін. У зв’язку з цим варто повторити прогноз Томаса Куна, що дисципліна без велико-

го числа ретельно проведених case study – це дисципліна без систематичного виробництва зразкових прикладів, а дисципліна без зразкових прикладів – неефективна. У соціальній науці збільшення хороших case study допоможе поліпшити цю ситуацію [7].

Література:

1. Болотіна Є. В., Мішура В. Б. Соціологія: Навч. посібник. – К., 2007. – 128 с.
2. Жеребцов М. Метод «CASE-STUDY» в прикладних політологічних дослідженнях // Вестник Московского университета. Серия 21. Управление (государство и общество). – № 1. – 2004. – С. 1-16.
3. Зобов А. Метод изучения ситуаций (case study) в образовании: его история и применение [Электронный ресурс] // www.management.com.ua/be/be035.html
4. Козина И. CASE STUDY: Некоторые методические проблемы // Рубеж. – № 10-11. – С. 177-189.
5. Козина И. Особенности применения стратегии «исследования случая» (CASE STUDY) при изучении производственных отношений на промышленном предприятии // Предприятие и рынок: динамика управления трудовых отношений в переходный период. – М.: РОССПЭН, 1997. – С. 30-60.
6. Романов П. Стратегия кейс-стади в исследовании социальных служб // СОЦИС. – 2005. – № 4. – С. 101-110.
7. Фливерберг Б. Кейс-стади в контексте качественно-количественной проблематики // СОЦИС. – 2004. – № 9. – С. 15-19.
8. Фливерберг Б. О недоразумениях, связанных с кейс-стади // СОЦИС. – 2005. – № 4. – С. 110-120.